

Vegen til stadnamnet – eit e-læringskurs om stadnamnlova og stadnamnarbeid i kommunane

Ellen Hellebostad Toft

In 2020–21, the Language Council of Norway produced an e-learning course for official work with geographical names. The course deals with topics such as The Place Name Act, how to coin correct and functional address names, and to how to work through place name cases.

The course makes use of animated films, illustrations and practical exercises as effects and devices to reach the learning objectives. It consists of four modules:

- 1. Introduction. Motivates the learners by stating the value of geographical names as cultural heritage.*
- 2. An overview of The Place Name Act and its regulations.*
- 3. An introduction to the rules regulating the standardization of geographical names. Demonstrates how to coin well-formed address names (such as street names) by focusing on general spelling and word formation rules that operate in Norwegian.*
- 4. A detailed overview of the procedure in cases concerning geographical names. The 4th module also explains the roles of the municipalities, the Language Council and the Mapping Authorities.*

The course is openly available for everyone online.

Innleiing

Erfaring har vist at det trengst meir kunnskap om stadnamn blant tilsette

i norske kommunar. Etter dei siste endringane i lov om stadnamn, som tredde i kraft i juli 2019, er det Språkrådet som er stadnamnteneste for norske stadnamn. Som stadnamnteneste skal Språkrådet gi rettleiing og tilråding om skrivemåten av stadnamn, om namneskikk og namnsetjing, og Språkrådet kan òg uttale seg om bruk av stadnamn.

På bakgrunn av den siste lovendinga fekk Språkrådet i 2019 i oppdrag frå Kulturdepartementet å ha hovudansvaret for å utvikle eit e-læringskurs i stadnamnarbeid. I denne artikkelen greier eg ut om prosjektet som resulterte i kurset *Vegen til stadnamnet* – både om bakgrunnen for at det vart sett i gang, og litt om prosessen med å utvikle sjølve kurset. Eg vil kome inn på korleis kurset er bygd opp og kven det er tenkt for. Eg vil forklare korleis vi har arbeidd med å skreddarsy kurset for ei målgruppe som er særst samansett, og fortelje om dei mange og nyttige innspela og tilbakemeldingane vi har fått undervegs frå andre aktørar (ei fokusgruppe, ei referansegruppe og ei pilotgruppe i tillegg til vår eigen organisasjon, Språkrådet). Fokusgruppa og referansegruppa bestod av ulike konstellasjonar av kommunetilsette som arbeider med stadnamn til dagleg, og som dimed veit kvar skoen trykkjer, og av fagpersonar både i Kartverket (med kunnskap om kartvitskap) og i Språkrådet (med kunnskap om språkvitskap). Desse gruppene består av personar som veit kva for område det er mest behov for å vidareformidle kunnskap om. I pilotgruppa hadde vi i tillegg med nokre representantar utan spesiell tilknytning til stadnamn.

Målgruppa for e-læringskurset er først og fremst dei som har ansvar for stadnamnsaker ute i kommunane. Kurset legg opp til ein visuelt engasjerande og interaktiv læringsstrategi som forhåpentlegvis når ut til heile den heterogene målgruppa. I kurset er det lagt stor vekt på å forankre bakgrunnen for stadnamnlova i kulturminnevernet, og også på å forklare kvifor visse skrivemåtar er tilrådde og andre ikkje.

Kurset vart ferdigstilt i april 2021. Det ferdige kurset er tilgjengeleg på www.sprakradet.no og læringsplattforma til DFØ.

Kvifor dette oppdraget?

Heilt sidan stadnamnlova vart vedteken, har stadnamntenesta registrert at det har herska ei viss usikkerheit rundt prosedyrane ved stadnamnarbeid i ein del norske kommunar. Fleire faktorar indikerer eit behov for ei eller anna form for kursing av dei som skal arbeide med stadnamn. Av spørsmål som kjem inn til stadnamntenesta, går det fram at det til tider er usikker-

heit rundt saksbehandlinga i stadnamnsaker, noko som av og til har ført til at det blir gjort feil under saksbehandling i kommunane. Faktorane kan forklarast med at saksgangen i ein del stadnamnsaker er relativt komplisert, og at ulike prosedyrar skal følgjast i saker om primærnamn samanlikna med saker om adressenamn.

Eitt døme på feil saksbehandling kan vere at somme kommunar ikkje sender nye adressenamn til Språkrådet for å avklare skrivemåten før dei gjer vedtak. Da har det skjedd at vegar og plassar har fått vedteke skrivemåtar som bryt direkte både med lokal uttale og med norsk rettskriving. Vidare kan det vere usikkerheit rundt kven som har vedtaksrett i dei ulike sakene. Iblant sender kommunane språkspørsmål til Kartverket og spørsmål om kartføring eller namnregistrering i Sentralt stadnamnregister (SSR) til Språkrådet.

Det finst også ein tilleggsfaktor som gjer eit e-læringskurs om stadnamnarbeid nyttig. Nedbygginga av faget namnegransking, som i lang tid har gått føre seg ved dei høgare utdanningsinstitusjonane, har gjort det enda vanskelegare å tileigne seg fagkunnskap om stadnamn. Dette er rett nok ein sekundær faktor her, ettersom det gjerne ikkje er namnegranskarar som har ansvar for stadnamnarbeidet i kommunane. Men det er likevel ein viktig faktor fordi det vanskeleggjer grunnforskning på eit fagfelt som ikkje står i fare for å bli mindre viktig i framtida.

Proessen

I 2019 vart det altså løyvd 750 000 kroner til Språkrådet for å lage eit nettkurs om stadnamnlova. Språkrådet har allereie laga fleire andre nettkurs som har fått gode tilbakemeldingar, og som har nådd ut til mange. Det at ein når ut til så mange på ein gong, er kanskje den største fordelan med e-læringskurs.

Nettkurskonseptet har fleire andre fordelar også: Eit e-læringskurs har eit audiovisuelt og aktiviserande format som gjer det lett å motivere kursdeltakaren. Kursdeltakaren kan sjølv velje kva ho vil bruke mest tid på. Kurset forsvinn ikkje etter at ein brukar har gjennomført det – det blir liggjande der, slik at ein kan gå attende og bruke det som ei sjekkliste eller som eit oppslagsverk ved seinare høve. Ser ein på det økonomiske aspektet, er det slik at sjølv om det utgjer ei stor eingongsutgift, vil det raskt løne seg etter kvart som kurset blir brukt om og om igjen.

Måla med e-læringskurset

Ei viktig målsetjing for å utvikle dette kurset var sjølv sagt at brukarane skulle lære meir om stadnamnlova og saksgangen i stadnamnsaker og slik kunne få ein enklare arbeidskvardag. Men det var òg ei viktig målsetjing at brukarane skulle finne kurset så motiverande og nyttig at det er verdtt å bruke tid på.

Både i Språkrådet, i Kartverket og rundt om i kommunane har ein observert behovet for eit kurs som dette. Behovet blir særleg tydeleg når det skjer utskiftingar og omorganiseringar blant dei som arbeider med stadnamn i kommunane, ikkje minst fordi både organiseringa av og arbeidsmåten i saker om stadnamn varierer frå kommune til kommune. Som eg var inne på tidlegare, er det heller unntaket enn regelen at det er folk med språkfagleg eller namnefagleg bakgrunn som arbeider med stadnamnsaker i kommunane. Samstundes skal alle som arbeider med stadnamn, rette seg etter det same regelverket og følgje den same saksgangen.

I tillegg til at bakgrunnskunnskap om stadnamn er viktig, er det også ein stor fordel å kjenne til og forstå kvifor lovverket er utforma slik det er. Kurset har difor sterkt fokus på hovudføremålet med stadnamnlova, nemleg å ta vare på stadnamn som kulturminne (jf. § 1) og gi dei ei korrekt skriftform basert på nedarva uttale (jf. § 4).

Målgruppa

Kommunetilsette med stadnamnsaker som ansvarsfelt er altså den viktigaste målgruppa for kurset *Vegen til stadnamnet*. Sjølv om denne gruppa greitt lar seg avgrense, er ho også sterkt samansett. Det har difor vore utfordrande å brukartilpasse kurset. Modulstrukturen og moglegheitene til å navigere fram og attende i kurset gjer likevel at vi meiner vi har fått brukartilpassinga til på ein god måte. Har brukaren namnefagleg bakgrunn, kan ho lett hoppe over introduksjonsdelen og gå rett til den delen som tar for seg stadnamnlova. Og om saksgangen i stadnamnsaker verkar kompleks, er det berre å ta den delen ein gong til. Kurset kan òg vere nyttig og til hjelp for andre – også dei som berre har ei interesse for stadnamn, vil kunne ha nytte og glede av det. Og i den sistnemnde gruppa er det tilsynelatande mange, om ein ser på engasjementet rundt om i kommunane i samband med mange stadnamnsaker.

I media får vi ofte høyre om usemje og tvistar i saker om stadnamn. For ikkje å nøre opp under slik usemje, jobba vi ein del med å velje så

objektive døme som mogleg. I praksis tyder det at døma vi valde, som regel er vanlege stadnamn som ein finn mange plassar i landet. Vidare går kurset lite inn på for eksempel klagesaker. I staden gir kurset grundige forklaringar på bakgrunnen for at reglane må vere slik dei er.

Språkrådet hadde alt ansvaret for det faglege innhaldet, men til dei tekniske sidene av kurset henta vi inn ekspertise utanfrå. Til dette valde vi ut firmaet Apropos Internett AS, som vi har fått hjelp av også før med liknande kurs.

Prosjektsamarbeid

Prosjektgruppa bestod av underteikna og Line Lysaker Heinesen frå Språkrådet og Hege Sælid i Kartverket. Prosjekteigar var Daniel Ims, som er seksjonsleiar i Språkrådet og som også var med på ein del av arbeidet med kursinnhaldet. I tillegg hadde vi god hjelp av andre kollegaer i Språkrådet, særleg med korrekturlesing undervegs og i ettertid med publisering, implementering og lansering.

Kurset – design, struktur og innhald

Figur 1 Skjematisk framstilling av kursstrukturen.

Som ein kan sjå av figur 1, er kurset delt inn i fire modular. Pilene i figuren viser den naturlege rekkjefølgda når ein går gjennom modulane frå start til slutt.

I Språkrådet held vi oss til ei halvt om halvt-fordeling mellom nynorsk og bokmål, og dette kjem også til uttrykk i kurset. Som figuren viser, er

teksten i dei to første modulane på nynorsk, medan det i dei to siste modulane er nytta bokmål.

Figur 2 Skjematisk framstilling av samspelet mellom kursmodulane.

Figur 2 illustrerer korleis dei tre første modulane legg grunnlaget for den fjerde modulen, som i større grad demonstrerer korleis ein bør jobbe med stadnamnsaker i praksis. Difor var den fjerde modulen utheva også i figur 1 over – denne siste modulen er kanskje den mest sentrale for å lære seg å følgje saksgangen i stadnamnsaker i praksis.

Figuren viser at den første modulen introduserer kurset og gir informasjon om faget og den historiske bakgrunnen for stadnamna. Her blir stadnamn som kulturminne forklarte og illustrerte ved hjelp av animerte teikningar og bilete, tekstforklaringar og lenkjer til vidare lesnad.

I den neste kursdelen, modul 2, blir det same gjort med fokus på sjølve stadnamnlova. Kurset presenterer ikkje heile lovteksten, men fokuserer på dei av paragrafane som er mest aktuelle i det praktiske stadnamnarbeidet. Dersom brukaren ønskjer å sjå sjølve lovteksten, finn ho lenkje til nettstaden Lovdata.no i kurset. Ein kan da gå ut av kurset, inn i lovteksten og attende til kurset att og halde fram der ein var etterpå. Dei andre delane av det regelverket som blir brukt i arbeid med stadnamnsaker, slik som forskrift om stadnamn, og andre hjelpemiddel, slik som SSR, blir også forklarte og illustrerte i modul 2, også desse med lenkjer. I den tredje og den fjerde modulen tar vi også i bruk testar og kvissar som verkemiddel. Desse verkemidla er eigna til å sjekke om kunnskapen har festa seg, og dei skapar variasjon slik at det er lettare for kursdeltakaren å halde seg motivert. Dette

er ikkje minst viktig når det er snakk om eit såpass langt og omfattande kurs – det tar nemleg 90 minutt å gjennomføre heile kurset.

I den tredje delen av kurset, modul 3, er det fokus på rettskriving og normering av stadnamna. Dei offisielle reglane som gjeld for dette, blir presenterte med høvelege øvingar til. Målet med øvingane er å lære opp kursdeltakarane til å lage gode, funksjonelle adressenamn og til å velje korrekt skrivemåte. Dei ulike reglane som gjeld for ulike namnetypar, t.d. gardsnamn og bruksnamn, vert òg presenterte. Eitt mål er at kursdeltakaren lettare skal kunne akseptere at eit namn, t.d. *Ås*, kan førekome med ulike skrivemåtar, t.d. *Ås*, *Aas* eller *Aass*. Eit anna mål er å gi saksbehandlarar hjelp til skjønne kva skrivemåtar dei bør føreslå i ulike samanhengar.

Modul 4 går grundig gjennom saksgangen i både adressenamnsaker og i saker om primærnamn. Her blir det klargjort kva som er kommunen sitt ansvar i stadnamnsaker, det vil seie kva kommunen må hente inn av opplysingar og på kva for steg i prosessen dei må utføre dei ulike oppgåvene. Kartet som illustrerer saksgangen, er ganske komplekst å halde seg til, men kurset går gjennom heile saksgangen del for del og illustrerer prosessen med utgangspunkt i konkrete namnesaker med enkle og relevante døme. Moglege utfordringar og ulike utfall i ulike saker blir illustrerte med konkrete døme og oppgåver.

Heilt til slutt i kurset er det lagt inn oppgåver der deltakaren får summert opp att litt av det ho bør ha lært seg gjennom å ta kurset. Oppgåvene inneheld element frå alle delane av kurset.

Det ferdige kurset

I det ferdige kurset *Vegen til stadnamnet* får vi møte to fiktive personar som vi har kalla Henrik og Kristine. Henrik jobbar til dagleg som saksbehandlar med ansvar for stadnamnsaker i kommunen der han bur. Kristine er tilsett i stadnamntenesta i Språkrådet, og er ein person Henrik har kontakt med undervegs i arbeidet sitt. Kursdeltakaren får vere med på nokre møte mellom dei. Vi blir òg presenterte for Kartverket, som har ei overordna rolle som vedtaksmynde i saker om primærnamn og som i tillegg er ein sentral aktør i fleire andre steg i behandlinga av adressenamnsaker.

Dei to personane og Kartverket opptrer som gjennomgangsfigurar gjennom heile kurset, men er mest aktive i modul 4. Opplevinga for kursdeltakaren kan summerast opp slik: Etter litt opplæring i historikk (i

modul 1), og i lovverk, reglar og hjelpemiddel (i modul 2), pluss normeringsarbeid (i modul 3), følgjer vi Henrik gjennom ulike prosessar med å gje adressenamn til vegar i kommunen sin i modul 4.

Kvalitetssikring med testgrupper

Ettersom eit mål med kurset var at det skulle vere brukarvenleg og fagleg nyttig for ei førehandsspesifisert målgruppe, var det særleg viktig for oss å hente inn både tips til og tilbakemeldingar på brukarvenlegheit og fagleg relevans undervegs i prosessen.

Heilt i startfasen av prosjektet henta vi inn tilbakemeldingar på sjølve kurskonseptet (prosjektideen) frå ei fokusgruppe. Fokusgruppa bestod av kommunetilsette og ein representant frå Kartverket. Fokusgruppa fekk tilsendt ei spørjeundersøking på e-post. Tilbakemeldingane vi fekk i undersøkinga, var til god hjelp seinare da vi formulerte grunnlaget for anbodskonkurransen der vi valde ut den eksterne samarbeidspartnaren.

Den testgruppa som hadde mest å seie i kvalitetssikringa av kurset, var referansegruppa. Referansegruppa var sett saman av både representantar frå kommunane, altså den primære målgruppa, av folk i Kartverket og av medlemmer i fagrådet for stadnamn (som har språkvitskapeleg og namnefagleg kompetanse). I tillegg hadde vi med ein representant for media (frå NRK). Referansegruppa testa og evaluerte kurset på to stadium i prosessen. Først las dei gjennom heile manuset og melde attende til prosjektgruppa på det. Så, på eit seinare stadium i prosessen, klikka gruppe-medlemene seg gjennom heile alfaversjonen av kurset og melde attende på denne. Begge desse oppgåvene var relativt tidkrevjande for deltakarane i referansegruppa, men til gjengjeld svært nyttige for å kome vidare med prosjektet. Etter innspela frå referansegruppa vart kurset gjort betre på mange punkt.

Den aller siste versjonen av kurset – versjonen som låg føre rett før kurset skulle lanserast – var det pilotgruppa som testa ut. Pilotgruppa var noko meir samansett enn dei andre testgruppene. Her hadde vi med personar frå fleire ulike sektorar, nokre representantar for den jamne språkbrukar (dvs. utan spesiell språkfagleg bakgrunn), og i tillegg nokre tilsette i Språkrådet. Under pilottesten var poenget primært å teste ut dei tekniske løysingane i kurset – t.d. om den jamne brukar heile vegen skjønar kva ho skal gjere på dei ulike stega i kurset.

Ferdigstilling

Kurset var ferdig i april 2021. Frå mai same år har det lege allment tilgjengeleg på nettet. Kurset er å finne på læringsplattforma til DFØ, og det er mogleg å klikke seg inn via nettsida til Språkrådet. Ein må logge seg inn som DFØ-brukar, og alle som ønskjer å gjennomføre kurset, kan enkelt få oppretta brukar slik at dei kan logge seg inn.

DFØ har gitt oss tal på kor mange som til no har tatt kurset, og dei har også samla inn evalueringar. Hausten 2022 er det 303 personar som har gjennomført heile eller delar av kurset. 133 har fullført alle delane av kurset, og det er registrert tolv vurderingar – både skriftlege tilbakemeldingar og talarakterar. Dei skriftlege tilbakemeldingane har jamt over vore gode, og kurset har fått karakterane 5 og 6 (på ein skala frå 1 til 6).

Det er kommunikasjonsseksjonen i Språkrådet som har hatt ansvaret for lanseringa av kurset, med pressemeldingar, nyheitsbrev og notisar i ulike kanalar. Kartverket har informert om kurset i nyheitsbrevet sitt ved fleire høve, og alle kommunane i landet har fått e-post med informasjon om kurset. Etter at kurset var klart til bruk, har også stadnamntenesta opplyst om kurset i tilrådingbrev til kommunane i stadnamnsaker.

Kva med kvenske og samiske stadnamnsaker?

Når det gjeld kvenske og samiske stadnamnsaker, er saksgangen litt annleis og litt meir omstendeleg enn saksgangen for saker med norske stadnamn. Det er også litt andre utfordringar i arbeidet med kvenske og samiske namn. Vi treng hjelp av kvenskkyndige for å eventuelt få laga kurs for kvenske namn, og for samiske namn er det nødvendig å samarbeide med Sametinget (som er stadnamnteneste for samiske stadnamn). Vi håpar likevel at dette kan bli realisert i framtida, og at Vegen til stadnamnet kan fungere som utgangspunkt for andre, liknande kurs.

Kjelder

Kjeldene som er aktuelle for denne artikkelen, er dei same som i kjelde-lista som høyrer til e-læringskurset og finst heilt på slutten av kurset. Eit utval frå denne lista følger nedanfor.

Forskrift om stadnamn (Lovdata)

Kartverkets adresseveileder

Kartverkets nettsider om matrikkelføring

Kartverkets nettsider om stedsnavn

Lov om stadnamn (Lovdata)

Matrikkelforskrifta, kapittel 12

Om klagenemnda for stedsnavnsaker

Sentralt stadnamnregister hos Kartverket

Unesco, om immaterielle kulturminner (norsk)

Unesco, om immaterielle kulturminner (engelsk)

Utfyllande reglar om skrivemåten av norske stadnamn